

RODZINA 500+

5 lat programu

Ministerstwo Rodziny
i Polityki Społecznej

1 kwietnia 2016 roku to data wyjątkowa. Tego dnia uruchomiony został absolutnie rewolucyjny dla naszego kraju program „Rodzina 500+”. Jeżeli wrócimy na chwilę do miesięcy poprzedzających jego wprowadzenie, przypomnimy sobie takie hasła jak „nie da się”, „to zupełnie niemożliwe”, „Polski nie stać na takie działania”, „obiecują gruszki na wierzbie, a nic z tego nie będzie”. Twierdzili tak nasi polityczni przeciwnicy, część mediów, ale nie dowierzali również zwolennicy tego rodzaju rozwiązania.

Za nami niezwykle 5 lat – 5 lat, które odmieniły postrzeganie polityki prorodzinnej w Polsce, odmieniły życie wielu polskich rodzin. Udowodniły, że inwestycja w rodzinę naprawdę opłaca się wszystkim. I dowiodły nie tylko naszej wiarygodności, ale i skuteczności – pokazaliśmy, że „niemożliwe” jest możliwe. W tym czasie rozszerzyliśmy też program na każde dziecko – niezależnie od dochodów.

Od kwietnia 2016 r. do końca lutego 2021 r. na realizację programu „Rodzina 500+”, bez kosztów obsługi wydatkowano 141,1 mld zł, a wsparcie objętych jest ok. 6,6 mln dzieci. Szacujemy, że do końca marca 2021 r. wydatki na program wyniosą ok. 144,5 mld zł. Patrząc nieco bliżej oznacza to 6 tysięcy złotych rocznie na jedno dziecko, czyli nawet 108 tysięcy złotych od narodzin do ukończenia przez nie 18. roku życia. To pokazuje skalę inwestycji ze strony państwa w przyszłość młodego pokolenia.

Mądre i kompleksowe wsparcie to najlepsza droga do tworzenia przestrzeni naprawdę przyjaznej rodzinom. Co ważne, wprowadzając program „Rodzina 500+” daliśmy rodzicom całkowicie wolną rękę, nie ingerujemy w to, na co przeznaczane jest świadczenie wychowawcze. Nie ma jednak wątpliwości, że oznacza ono lepsze perspektywy rozwoju dzieci, inwestycję w hobby, zajęcia dodatkowe, korepetycje, wspólny wypoczynek, rozrywki, na które może wcześniej nie zawsze wystarczało pieniędzy – szczególnie w rodzinach wielodzietnych.

Dzisiaj, w trudnym czasie pandemii, to także tak potrzebne poczucie bezpieczeństwa, swoisty dochód gwarantowany. Rozmawiamy z rodzinami, zbieramy głosy i opinie, dzięki czemu wiemy, jak ważną częścią domowego budżetu jest często świadczenie „Rodzina 500+”. Jak dużym jest wsparciem.

Rodzina jest dla Polaków wartością absolutnie najważniejszą. Tego zdania, jak wynika z badania CBOS, jest aż 80 proc. ankietowanych. My to wiemy i robimy co w naszej mocy, by rodziny wspierać.

Z okazji piątej rocznicy wprowadzenia programu „Rodzina 500+” życzę nam wszystkim, by ten kierunek w kolejnych latach się nie zmieniał, by rodzina zawsze była na pierwszym miejscu. Życzę także wielu kolejnych rocznic, podczas których – jestem przekonana – będziemy mogli cieszyć się pozytywnymi efektami programu, dla którego poparcie wyraża dzisiaj aż 73 proc. Polaków.

Marlena Małąg

Minister Rodziny i Polityki Społecznej

Sytuacja demograficzna i społeczno-ekonomiczna po wprowadzeniu świadczenia wychowawczego

Wprowadzenie programu „Rodzina 500+” zmieniło oblicze polityki państwa wobec rodzin. Od 2016 roku, czyli od momentu uruchomienia programu mówimy o inwestycji w rodzinę, a wsparcie państwa nie tylko ma aspekt godnościowy, ale też pozwoliło rodzinom uwierzyć w siebie.

Transfery pieniężne dla rodzin przyczyniły się m.in. do znacznej redukcji zasięgu skrajnego ubóstwa.

Ograniczenie zasięgu ubóstwa skrajnego w Polsce

W 2019 roku zasięg ubóstwa skrajnego spadł do poziomu 4,2 proc., czyli poziomu najniższego po 2007 roku. Spadek zasięgu ubóstwa skrajnego dotyczył praktycznie wszystkich grup społeczno-ekonomicznych. Najsilniejszy obserwowany był jednak wśród m.in. dzieci, samotnych rodziców, rodzin wielodzietnych, gospodarstw z niepełnosprawnymi dziećmi, gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł, gospodarstw rolników i rencistów, a także mieszkańców najmniejszych miast i wsi.

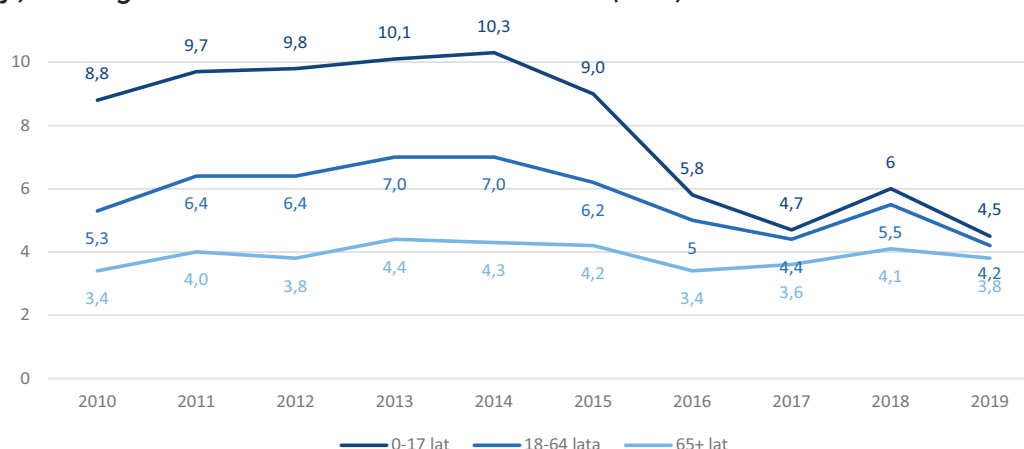
Bieda przestała mieć twarz dziecka

Świadczenie wychowawcze początkowo przyznawane było na drugie i kolejne dziecko w rodzinie. Wsparcie można było otrzymać też na pierwsze dziecko, rozumiane jako najstarsze lub jedyne dziecko w wieku do ukończenia 18 roku życia ale po spełnieniu kryterium dochodowego. Od 1 lipca 2019 roku kryterium dochodowe przestało obowiązywać i ze świadczenia skorzystać mogą wszyscy rodzice.

Rozszerzenie formuły programu spowodowało znaczne zwiększenie środków adresowanych do rodzin. Od początku uruchomienia programu w kwietniu 2016 roku do końca lutego br. mówimy już o kwocie 141,1 mld złotych, które trafiły do 6,6 mln dzieci. W tym okresie na program przeznaczono - wraz z kosztami obsługi - 142,8 mld zł. Z szacunków MRiPS wynika, że do końca marca wydatki na program (bez kosztów obsługi) wzrosną do poziomu 144,4 mld zł.

Program – na przestrzeni ostatnich 5 lat – przyczynił się do znacznej redukcji zasięgu ubóstwa skrajnego wśród dzieci. W 2019 roku zasięg ubóstwa skrajnego wśród dzieci (w wieku 0-17 lat) wyniósł 4,5 proc. Przed 2016 rokiem wskaźnik ten kształtował się na poziomie około 9-10 proc., a po wprowadzeniu świadczenia wychowawczego w 2016 roku odnotowano jego istotny spadek. Aktualnie zasięg ubóstwa skrajnego wśród dzieci jest w Polsce zbliżony do zasięgu tego ubóstwa wśród osób w wieku produkcyjnym czy osób starszych.

Zasięg ubóstwa skrajnego (tj. odsetek osób w gospodarstwach o wydatkach poniżej minimum egzystencji) według wieku w Polsce w latach 2010-2019 (w %)

Z kolei wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym dzieci, przed 2016 rokiem przekraczał 21 proc., a po wprowadzeniu świadczenia wychowawczego w 2016 roku odnotowano jego istotny spadek, który przekroczył aż 7 pkt. proc. Najnowsze dostępne dane, które dotyczą dochodów uzyskiwanych w 2018 roku, pokazują, że zagrożenie ubóstwem relatywnym wśród dzieci było w Polsce niższe niż zagrożenie ubóstwem relatywnym wśród osób w wieku produkcyjnym czy osób starszych. To wyjątkowa sytuacja biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia Polski, gdyż w latach 2007-2015 to dzieci były w trudniejszej sytuacji i wtedy zagrożenie ubóstwem wśród dzieci było średnio o około 5 pkt. proc. wyższe niż zagrożenie ubóstwem wśród osób w wieku 18-64 lata.

Sytuacja na rynku pracy i nowe świadczenia

Ograniczenie zasięgu ubóstwa skrajnego w Polsce w ostatnich latach to efekt zarówno dobrej sytuacji na rynku pracy (niskie bezrobocie, rosnące wynagrodzenia), jak i wielu wspierających rodziny reform. Do takich należy zaliczyć wprowadzenie świadczenia wychowawczego, ale też uruchomienie programu Dobry Start, w ramach którego przyznawane są wyprawki dla wszystkich uczniów, wprowadzenie świadczenia uzupełniającego dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji, rodzicielskiego świadczenia uzupełniającego (Mama 4+), czy tzw. trzynastej emerytury, która trafia do ok. 10 mln emerytów i rencistów.

Do tego należy dodać, podwyższanie kryteriów dochodowych i waloryzację już wcześniej istniejących świadczeń z systemu świadczeń rodzinnych i pomocy społecznej, a także waloryzację i podnoszenie minimalnej emerytury i renty, których wysokość od 2015 roku wzrosła o 42 proc.

Należy również pamiętać o zmianach w systemie podatkowym (m.in. wprowadzenie tzw. daniny solidarnościowej, zwolnienie z PIT osób w wieku poniżej 26 lat uzyskujących dochody nieprzekraczające progu podatkowego) czy o rozwiązaniach związanych z rynkiem pracy – regularnym podwyższaniem płacy minimalnej czy wprowadzeniem minimalnych stawek godzinowych w przypadku umów zleceń.

Program „Rodzina 500+” w świetle badania budżetów gospodarstw domowych GUS

Dobra sytuacja na rynku pracy, nowe świadczenia czy obniżki podatków wpływają bezpośrednio na znaczącą poprawę sytuacji dochodowej. Dane z badania budżetów gospodarstw domowych przeprowadzanego przez Główny Urząd Statystyczny pokazują, że poziom przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na osobę w zaokrągleniu do 1 zł wyniósł w 2019 roku 1 819 zł wobec 1 386 zł w 2015 roku.

Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych osiągnęły w 2019 roku wartość 1 252 zł wobec 1 091 zł wydatków z 2018 roku. W efekcie udział wydatków w dochodach spadł z blisko 79 proc. w 2015 roku do niespełna 69 proc. w 2019 roku.

Porównując wyniki badania budżetów gospodarstw domowych GUS za 2015 i za 2019 rok można zauważyć, że program „Rodzina 500+” w dużej mierze przyczynił się do zmian w zwyczajach konsumpcyjnych wśród rodzin, zwłaszcza z liczbą dzieci wynoszącą 3 lub więcej.

- przychody rodzin wielodzietnych wzrosły o ponad połowę,
- zwiększyły się możliwości inwestycyjne rodzin wielodzietnych, czego przejawem jest np. wzrost środków na lokatach bankowych – całkowity wzrost inwestycji w ciągu 5 lat wśród rodzin wielodzietnych sięgnął 90 proc.,
- wzrosły wydatki rodzin 3+ na edukację (66 proc.), wyposażenie mieszkania (18 proc.) oraz transport (15 proc.),

- rodziny wielodzietne, w 2019 roku, stać było na urozmaicenie diety – spożycie owoców wzrosło o 13 proc., przy przeciętnym wzroście w populacji wynoszącym 4 proc.,
- w roku 2019 wzrosły wydatki na dobra luksusowe takie jak np. zmywarka (62 proc. gospodarstw domowych było w 2019 roku zaopatrzone w zmywarkę, podczas gdy w 2015 roku było to około 41 proc.),
- w 2019 roku prawie wszystkie rodziny wielodzietne (98,9 proc.) posiadały urządzenia z dostępem do Internetu. W 2015 roku odsetek ten wynosił 93,6 proc.

Wpływ programu „Rodzina 500+” na dochody gmin

Dochodami gmin są dochody własne (m.in. udział we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych, wpływy z podatków np. od nieruchomości, od środków transportu, od spadków i darowizn, od czynności cywilnoprawnych, wpływy z opłat np. skarbowej, targowej), subwencja ogólna oraz dotacje celowe z budżetu państwa. Jedną z dotacji celowych z zakresu administracji rządowej, która wchodzi do dochodów gminy jest dotacja celowa z zakresu administracji rządowej na realizację wypłaty świadczeń wychowawczych oraz koszty ich obsługi w ramach programu „Rodzina 500+”.

Wskaźnik dochodów na 1 mieszkańca uzyskuje się poprzez podzielenie rocznych dochodów gminy przez liczbę mieszkańców gminy.

Przeciętny dochód gminy na 1 mieszkańca w okresie 2016-2019 (okres zasilania gmin środkami z programu „Rodzina 500+” wynosił 4664,90 zł i był wyższy od przeciętnego dochodu gminy w okresie 2012-2015 (3364,77 zł) o 1300,13 zł. Rosnąca wartość przeciętnego dochodu na 1 mieszkańca świadczy o wzroście zamożności gminy, co może się przekładać na wzrost możliwości inwestycyjnych gminy oraz poprawę usług świadczonych dla mieszkańców.

Przeciętny przyrost rok do roku dochodów gminy na 1 mieszkańca w okresie 2016-2019 wynosił 450,73 zł i był wyższy od przeciętnego przyrostu (rok do roku) dochodów gminy na 1 mieszkańca w okresie 2012-2015 (109,84 zł) o 340,89 zł.

Przeciętny udział odchylenia średnich dochodów gmin w przeciętnych dochodach gminy na 1 mieszkańca w okresie 2016-2019 wynosił 12,13 proc. i był niższy od udział odchylenia od średnich dochodów gmin w przeciętnych dochodach gminy na 1 mieszkańca w okresie 2012-2015 (15,59 proc.) o 3,46 punktu proc.

W okresie 2016-2019 o taką wartość spadło zróżnicowanie dochodowe gmin w Polsce, głównie dzięki zasilaniu gmin środkami z programu „Rodzina 500+”. W 2016 roku (pierwszy rok obowiązywania Programu) udział odchylenia średnich dochodów gmin w przeciętnych dochodach gminy na mieszkańca spadł aż o 2,95 punktu proc., wartość wcześniej nierejestrowaną.

Zróżnicowanie dochodowe gmin w dużym zakresie nie jest pozytywnym zjawiskiem, ponieważ prowadzi do nierównomiernego rozwoju kraju oraz powstawaniu enklaw dobrobytu i biedy, co może również prowadzić do nasilenia migracji wewnętrznych pogłębiających zróżnicowanie kraju w rozwoju społeczno-ekonomicznym. Natomiast redystrybucja dochodów w postaci programu „Rodzina 500+” – jak wskazują dane – wpływa na zmniejszenie zróżnicowania dochodowego gmin, wspierając w istotny sposób konsumpcję rodzin, a co za tym idzie, pobudzając lokalną gospodarkę.

Urodzenia i dzietność

Liczba urodzeń żywych w latach 1995-2019 cechuje się okresami zmiennej dynamiki. Wzrosty liczby urodzeń obserwowano m.in. w latach 2016–2017, a więc tuż po wprowadzeniu świadczenia wychowawczego. W szczególności warto zwrócić uwagę, że w 2016 roku urodziło się 382,3 tys. dzieci, o 13,0 tys. więcej niż w roku poprzednim, zaś w 2017 roku – 402 tys. dzieci, tj. o 19,7 tys. więcej niż w roku poprzednim. W 2018 roku odnotowano spadek liczby urodzeń o 13,8 tys. wobec poprzedniego roku do poziomu 388,2 tys. W 2019 roku urodziło się z kolei 375 tys. dzieci, a więc o 13,2 tys. mniej niż w 2018 roku.

W całym 2020 roku zarejestrowano 355,3 tys. urodzeń żywych i było to o 19,7 tys. mniej niż w poprzednim roku (375,0 tys.).

Ocena realizacji celów świadczenia wychowawczego

Oczekiwanym skutkiem wprowadzenia świadczenia wychowawczego nie jest regularny, tj. obserwowany co roku, wzrost liczby urodzeń. Oczekuje się, że liczba urodzeń w Polsce będzie w najbliższych latach spadała, a efektem wprowadzenia świadczenia wychowawczego będzie przede wszystkim to, że ten spadek nie będzie tak silny.

Jeżeli porównamy faktyczną liczbę urodzeń z oczekiwaniami, które formułowano podczas wprowadzania świadczenia wychowawczego, to widzimy, że liczba urodzeń żywych w 2020 roku ukształtowała się (drugi rok z rzędu) poniżej poziomu, który był założony w ocenie skutków regulacji ustawy wprowadzającej świadczenie wychowawcze (380,1 tys.), a jednocześnie była zbliżona do prognozy GUS w wariantcie wysokim prognozy demograficznej (353,7 tys.).

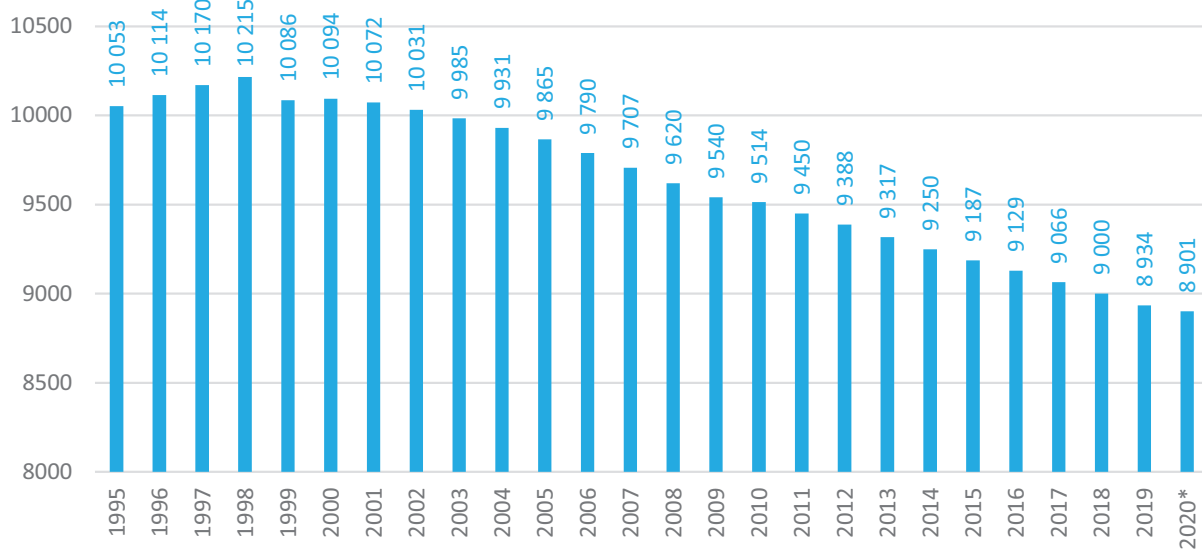
Długofalowość procesów demograficznych przemawia jednak za tym, by przy ocenie danych o urodzeniach patrzeć na dłuższą niż roczną perspektywę. Jeżeli więc weźmiemy pod uwagę cały okres obowiązywania programu „Rodzina 500+”, tj. lata 2016-2020, to łącznie liczba urodzeń w tym czasie wyniosła około 1,90 mln i będzie to wciąż wartość wyższa niż w wariantcie wysokim prognozy demograficznej GUS (ok. 1,80 mln) i niż zakładano w ocenie skutków regulacji do ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (1,89 mln).

Liczba kobiet w wieku rozrodczym

Spadki liczby urodzeń w najbliższych latach w Polsce są nieuniknione, gdyż liczbę urodzeń w istotny sposób determinuje liczba kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat), a populacja ta w Polsce systematycznie kurczy się od 2000 roku. Nie da się tego trendu w krótkim czasie odwrócić, bo liczebność tej populacji jest przede wszystkim wypadkową dynamiki procesów demograficznych obserwowanych w poprzednich latach. Warto więc zdawać sobie sprawę z tego, że tylko między 2015 a 2019 rokiem populacja ta skurczyła się o ponad 250 tys. osób, a prognoza demograficzna GUS z 2014 roku wskazuje, że populacja ta zmniejszy się z około 8,93 mln w 2019 roku do 5,79 mln w 2050 roku.

Nie ma jeszcze dostępnych pełnych danych za 2020 rok, ale GUS opublikował już informacje o tym, że liczba kobiet w wieku rozrodczym według stanu na 30 czerwca wyniosła w 2020 roku około 8,90 mln i była niższa niż przed rokiem (czerwiec 2019 roku) o prawie 67 tys.

Kobiety w wieku rozrodczym, tj. w wieku 15-49 lat, w latach 1995-2019 (w tys., stan na koniec roku)

Współczynnik dzietności

Po bardzo słabym początku XXI wieku i pogorszeniu sytuacji w okolicach 2013 roku, w ostatnich latach obserwujemy wzrost współczynnika dzietności ogólnej (TFR) w Polsce. Tuż przed startem programu „Rodzina 500+”, w 2015 roku współczynnik dzietności wynosił 1,289. Następnie wzrósł on do poziomu 1,453 w 2017 roku. W 2018 roku współczynnik uległ niewielkiemu spadkowi do poziomu 1,435, a w 2019 roku – do poziomu 1,419, ale mimo tego współczynnik ten osiągnął w latach 2017-2019 najwyższe wartości od 1997 roku. Dla porównania warto wspomnieć, że w 1997 roku, gdy współczynnik dzietności wynosił 1,468, liczba kobiet w wieku rozrodczym przekraczała 10,17 mln, a liczba urodzeń – 412 tys.

Zgodnie z szacunkami Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, współczynnik dzietności w Polsce w 2020 roku może wynieść około 1,38. Szacunki te należy jednak traktować z dużą ostrożnością, gdyż wiele danych mających wpływ na wysokość wskaźnika wciąż jeszcze nie jest dostępnych.

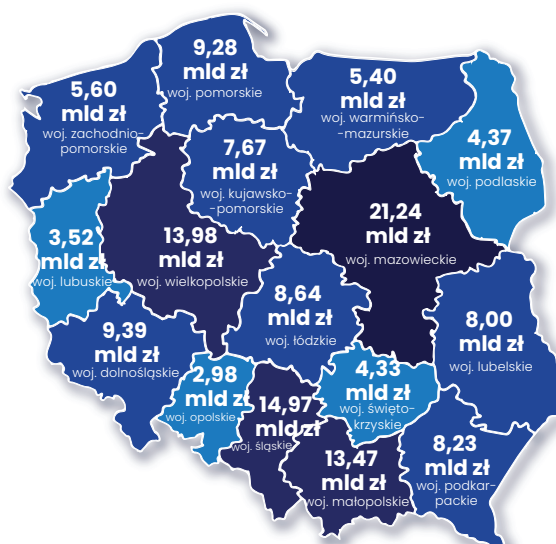
6,6 mln

dzieci ze wsparciem „Rodzina 500+”

141,1 mld zł

trafiło do rodzin od startu programu

Stan na 28 lutego 2021 r.

80%

dla takiego odsetka ankietowanych rodzina jest wartością absolutnie nadrzędną

CBOS „Rodzina – jej znaczenie i rozumienie”

73%

badanych **wyraża obecnie poparcie dla programu „Rodzina 500+”** (w rozszerzonej od lipca 2019 roku formule)

CBOS „Program Rodzina 500 plus po pięciu latach funkcjonowania”

4,5%

tyle według danych GUS wyniósł w 2019 r. **zasięg ubóstwa skrajnego wśród dzieci** (w wieku 0-17 lat). **Przed 2016 rokiem** wskaźnik ten kształtował się **na poziomie około 9-10 proc.**

1 819 zł

wyniósł w 2019 r. poziom przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na osobę – **to o 433 zł więcej niż jeszcze w 2015 r.**

57%

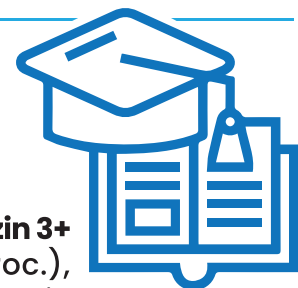
w 2019 r. **przychody rodzin wielodzietnych** kształtowały się na poziomie o 57 proc. wyższym niż w 2015 r.

69%

Wydatki nie rosną tak szybko, jak dochody, i w efekcie **udział wydatków w dochodach** spada regularnie w Polsce – w 2004 roku przekraczał on 95 proc., a w 2019 roku spadł do niespełna 69 proc.

66%

wzrosły wydatki rodzin 3+ na edukację (66 proc.), wyposażenie mieszkania (18 proc.) oraz transport (15 proc.).

Niemal
1/4

badanych wskazała, że przestało jej brakować pieniędzy na podstawowe wydatki

Niemal
1/5

badanych mogła m.in. za środki z Programu „Rodzina 500+” kupować towary lepszej jakości niż wcześniej.

Sondaż BIG Infomonitor z kwietnia 2020 r.

Według respondentów z rodzin wielodzietnych (3+), pieniądze ze świadczenia wychowawczego są wydawane na:

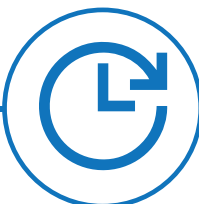
40%

zarządzanie wydatkami całej rodziny (bieżące potrzeby)

33%

przyszłość dziecka

22%

na jedzenie / potrzeby gospodarstwa domowego związane z dziećmi

6%

na zajęcia sportowe

Badanie wykonane przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRIS, na zlecenie Santander Consumer Bank Polska z lipca 2019 r.

RODZINA
500+

gov.pl/rodzina